

**Ilmiy amaliy
jurnal
№ 11 (13)
2025**

**YANGI
O'ZBEKISTON
IQTISODIYOTI**

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 11-son 2025 yil

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI
O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI**

YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI

11

ISBN 978-9943-5256-3-4

Toshkent – 2025

MUNDARIJA

Жанназарова Г.К., Кодиржонов Ш., Миркомиллов Д. Инфраструктура экологии: мировой опыт и перспективы для Узбекистана.....	7
Бабаханова Д.Р. Цифровая трансформация промышленности: инновации, которые определяют будущее.....	15
Raxmatullaev A.X. Neft-gaz sanoati korxonalarining samaradorligini oshirishda investitsion faoliyatni takomillashtirish.....	18
Кадилова Д.Ш. Фосфогипс чиқиндисиди асосида олинадиган гипсли боғловчининг техник-иктисодий самарадорлик кўрсаткичлари.....	22
Исраилова Д.К. Иқтисодиётда аёллар бандлигини ташкил этишга назарий қарашлар...	24
Мирсаидова Ш.А. Зарубежный и отечественный опыт повышения эффективности строительных компаний.....	29
Солиева Г.А. Туризм и цифровые технологии.....	35
Қобилов Ш. Янги Ўзбекистоннинг “Яшил” тараққиёт йўли” — хавфсизлик ва фаровонлик омили.....	39
Boboyev A.Ch. Hududlarda agrosanoat majmuasini klaster asosida ishlab chiqarishini tashkil etish	46
Жураханов М.Э. Концептуальные основы устойчивого развития малого бизнеса и предпринимательства Узбекистана.....	50
Ismatov R.O. Sanoat korxonalarida innovatsion faoliyatni boshqarish tizimini samaradorligini oshirish.....	55
Шокирова Г.М. Суть и особенности управления цифровым маркетингом и его значимость для организации бизнес-процессов на промышленных предприятиях.....	60
Anafiyaev A.M. Makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda sanoat tarmog'i salohiyatining roli.....	65
Mirzayev S.A. O'zbekiston qurilish sanoatida strategik boshqaruv.....	69
Sattikulova G.A. To'qimachilik sanoatini rivojlantirishni hududiy xususiyatlari yuzasidan ilg'or xorij tajribasi.....	72
Ubaydullaev K. Qoraqalpog'iston Respublikasi qishloq xo'jaligida moddiy-texnika resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirish zahiralari.....	76
Quvondiqova G.S. “International experience: the interrelationship between industrial investments and economic growth”.....	80
Сапаров И.Ў. Европа иттифоқининг рақамли платформаларни тартибга солиш тажрибаси: Digital Markets Act (DMA) ва Digital Services Act (DSA).....	84
Saidaxmedov N.X. Raqamli texnologiyalar asosida yengil sanoat korxonalarida mehnat unumdorligini oshirish mexanizmlari.....	90
Pardayev T.N., Jo'rayev J.J., Usmonov Sh.E. Bojxona to'lovlaridan beriladigan imtiyozlarning samaradorligini oshirish yo'llari.....	94
Eraliev A.A. Efficient utilization of digitalization to enhance productivity in Uzbekistan's enterprises.....	99
Соҳибназаров А.А. Ўзбекистонда исломий молия тизимининг шаклланиши ва ривожланиш босқичлари: хронологик ёндашув.....	103
Karimova N.Y. Raqamli transformatsiya va mehnat unumdorligi o'sishining iqtisodiy rivojlanishga ta'siri: O'zbekiston misolida empirik tahlil.....	107
Usubjonov Z.V. Bank xizmatlari bozorini rivojlanishda marketing strategiyalaridan foydalanish.....	110
Jo'raboyev H.X. Analysis of economic and financial indicators of small business entities in the construction sector.....	113
Ziyodullaev S.M. Modern approaches to reducing liquidity risk in managing bank passive operations and harmonization with international standards.....	117
Хайдаров Х.У., Рахмонов Д.Р. Молиявий инқироз оқибатлари ва уларни олдини олиш чора-тадбирлари ахамияти.....	120

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 11-son 2025 yil

Achilov A.N. Aktuar uslublarning aktualligi.....	125
Berdiyarov B.T. O‘zbekiston tijorat banklari uchun sun’iy intellektga asoslangan kredit riski va likvidlikni boshqarish.....	127
Nishonboyev D.E. Directions for improving the business environment in Uzbekistan.....	132
Юлдашева Г. Основные направления повышения эффективности управления деятельности предприятий оптовой (розничной) торговли.....	136
Jumanazarova G. Investitsion siyosatni amalga oshirishda xorij tajribasi.....	138
Амбарцумян А.А. Некоторые проблемы внедрения возобновляемых источников в генерацию энергии.....	142
Yangiboyev U.A. Chakana savdo tarmoqlarini raqamlashtirish yo‘nalishlari	146
Холматов Б., Абдукаххорова З. Ижтимоий давлат моделлари	150
Mambetjanov Q.Q. Kambag‘allikni qisqartirishda inson kapitali omilidan samarali foydalanish yo‘nalishlari	154
Nigmatova D.Z., Amanov E.G’. Talant management tizimi – inson resurslarini boshqarishda innovatsion yondashuv sifatida	159
Xalmirzayev A.A., Shodiyeva N.H. Agroturizmni rivojlantirishning xalqaro tajribalari va undan O‘zbekistonda foydalanish imkoniyatlari	162
Normurodov X.E., Abduxalilov S.A. O‘zbekiston iqtisodiyotining barqaror o‘shida inson kapitalining ahamiyati	167
Мусаева Д.Д. Основные принципы и подходы к стратегическому управлению	172
Гайбуллаев Ф. Коррупциядан қарши мурасасиз муҳит яратиш борасида кенг қўламли ислохотлар стратегияси.....	175
Mirzayev B.S. Bank sektorida kredit xavflarini baholashning yangi usullari: PD–LGD–EAD integratsiyalashgan modeli.....	180
Ruzmanov Sh.U. Oziq-ovqat korxonalari mahsulotlari raqobatbardoshligini boshqarish samaradorligini baholash usullari.....	183
Xasanova X.F. Islomiy moliyalashtirishda buxgalteriya hisobi va audit tekshiruvlarini uyg‘unlashtirish.....	187
Baxtohunova D.N. Mijoz - bank uchun emas, bank- mijoz uchun. (Mijozning o‘rniga o‘zingiz o‘tiring...).....	191
Ikromov A.Sh. Yangi O‘zbekistonda oziq-ovqat korxonalarida mahsulot raqobatbardoshligini boshqarish amaliyotini davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash xususiyatlari.....	195
Abdumo‘minov A.A. Sanoat korxonalari raqobatbardoshligiga ta’sir etuvchi omillar.....	200
Murtazayev I.B. Zarafshon mintaqasida agrar salohiyat va qayta ishlash infratuzilmasini rivojlantirishning oziq-ovqat xavfsizligiga ta’siri.....	207
Абдухамидова Ф.Б. Факторы, влияющие на намерение пользователей оформлять цифровые подписки.....	212
Juraev D.A. Sanoat korxonalari ishlab chiqarish samaradorligini oshirish.....	215
Захирова Г.М. Ўзбекистонда тиббий туризмни ривожлантириш масалалари.....	218
Tursunov M.B. Tadbirkorlik risklarining mohiyati, mazmuni va turlari.....	223
Danabekov A.S. Yangi O‘zbekistonda kambag‘allikni qisqartirish - davlat siyosatining ustuvor masalasi sifatida.....	230
Кадырова И.В. Работы особенности регионального туристического кластера.....	233
Ro‘zimatova Sh.B. Xorazmda gastronomik turizmni rivojlantirish.....	237
Doniyev Sh.O’. Global iqtisodiy integratsiya sharoitida to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar jalb qilish: mavjud imkoniyatlar hamda to‘siqlar.....	240
Давлетов Ж.М. Зарубежный опыт управления качеством пассажирских перевозок на железнодорожном транспорте.....	244
Aripov O.A. Sharqda buyuk mutafakkirlarning asarlarida «tadbirkorlik» tushunchasi mohiyatining yoritilishi.....	248
Turebekov A.A. Jahon bozor iqtisodiyotida ishlab chiqarish xarajatlarini tartibga solishning nazariy jihatlar.....	253

Список использованной литературы:

1. Мирзиёев Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегияси/ Шавкат Мирзиёев. - 2023
2. Мирзиёев Ш.М. Ҳозирги замон ва Янги Ўзбекистон/ Ш.М. Мирзиёев. – Тошкент: “O‘zbekiston” нашриёти, 2024. – 560 б.
3. Квинт В. Концепция стратегирования: учебник, Т. II/ В. Квинт. - 2020
4. Porter, M. E. (1980). *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors*. Free Press.
5. Thompson, A. A., Strickland, A. J., & Gamble, J. E. (2018). *Crafting & Executing Strategy: The Quest for Competitive Advantage*. McGraw-Hill Education.
6. Каплан Роберт С., Нортон Дейвид П. Сбалансированная система показателей. От стратегии к действию//Издательство: Олимп-Бизнес. 3-е издание. 2022. С. 320 <https://pqm-online.com/assets/files/lib/books/norton1.pdf>
7. Ицхак Адизес К. Управляя изменениями// Издательство: Альпина Паблишер. 2023. С. 260
8. Садыков А.М. Новая стратегия развития Узбекистана: формирование, приоритеты, реализация: монография. Ташкент: "Узбекистан", 2019. 536 с.

УДК: 338.1

**КОРРУПЦИЯДАН ҚАРШИ МУРОСАСИЗ МУҲИТ ЯРАТИШ БОРАСИДА КЕНГ
ҚЎЛАМЛИ ИСЛОҲОТЛАР СТРАТЕГИЯСИ**

**КОМПЛЕКСНАЯ СТРАТЕГИЯ РЕФОРМ ДЛЯ СОЗДАНИЯ БЕЗКОМПРОМИСНОЙ
СРЕДЫ ПРОТИВ КОРРУПЦИИ**

**A COMPREHENSIVE REFORM STRATEGY FOR CREATING AN ENVIRONMENT OF
NO COMPROMISE AGAINST CORRUPTION**

Фаррух Гайбуллаев

Ўзбекистон Республикаси Олий таълим, фан ва инновациялар вазирлиги
масъул ходими, юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD)

Аннотация

Мазкур илмий мақолада Ўзбекистонда коррупциядан холи муҳит яратиш борасида кенг қўламли ислоҳотлар стратегияси кенг ёритилган.

Калит сўзлар: коррупция, манфаатлар тўқнашуви, расмийчилик, коррупцияни идрок этиш индекси, коррупциявий омиллар, ҳалоллик стандарти.

В данной научной статье представлен комплексный обзор стратегии масштабных реформ по созданию в Узбекистане среды, свободной от коррупции.

Ключевые слова: коррупция, конфликт интересов, бюрократия, индекс восприятия коррупции, факторы коррупции, стандарт добросовестности.

This research paper presents a comprehensive review of the strategy for large-scale reforms to create a corruption-free environment in Uzbekistan.

Key words: corruption, conflict of interest, bureaucracy, corruption perception index, corruption factors, integrity standard.

2021 йилнинг 13 декабрида Шарм-эль-Шейхда коррупцияга қарши курашиш бўйича Бутунжаҳон конференциясида БМТ Бош қотиби Антониу Гутерриш томонидан дунёда коррупция туфайли солиқ тўловчиларнинг чўнтақларидан триллионлаб доллар қийматидаги маблағлар мактаб ва касалхоналарга етиб бормасдан мансабдор шасхлар ҳисоб рақамларига

тушаётганлиги, бунда инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилишда коррупцияга қарши курашишнинг муҳим эканлигини алоҳида таъкидланган эди [1].

Ҳозир дунёда коррупциянинг зарари қарийб 3 триллион АҚШ долларини ташкил этади. Бироқ Президентимиз таъкидлаганидек, “Бу катта рақамлар ҳақиқий ҳолатни ва коррупция натижасида кўрилатган реал зарарнинг аниқ ҳажмини тўлиқ ифода эта олмайди. Энг ёмони — жамият кўрадиган маънавий зарар кўламини ҳеч нарса билан ўлчаб бўлмайди” [2].

Шу боис, аҳолининг барча қатламлари орасида коррупциянинг барча шакллари ва кўринишларига мурасасиз муносабатни шакллантириш масаласи раҳбар ходимларнинг долзарб вазифалардан бири бўлиб қолиши керак.

“Transparency International” халқаро нодавлат ташкилоти (ТИ) томонидан 2024 йил 11 февраль куни 2024 йил учун Коррупцияни қабул қилиш индекси (The Corruption Perceptions Index) (кейинчалик – Рейтинг / CPI) эълон қилинди. 2024 йил учун Коррупцияни идрок этиш индекси натижаларига кўра, Ўзбекистон индексидаги ўрнини изчил яхшилаб, 32 балл билан 180 давлат ичида 121-ўринни эгаллаган [3].

“Ўзбекистон-2030” стратегиясида (2023 йил 11 сентябрь) коррупцияга қарши курашиш энг муҳим устувор йўналишларда бири сифатида белгиланиб, мамлакатимиз 2030 йилга бориб, ўз позициясини 50 пунктга яхшилаш ва 76 ўринга кўтарилишни мақсад қилиб олган [4].

Янги Ўзбекистонда коррупцияга қарши курашишда қонун устуворлигини таъминлаш, қонунийликни мустаҳкамлаш ҳамда фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш долзарб масалалардан бири саналади.

Ўзбекистон Республикасида барқарор ижтимоий-иқтисодий ривожланишни таъминлаш, фуқароларнинг давлат органларига ишончини мустаҳкамлаш ва инсон ҳуқуқ ҳамда эркинликларини кафолатлашда коррупцияга қарши самарали курашиш ва унинг олдини олиш устувор стратегия сифатида намоён бўлмоқда.

Мамлакатимизда коррупцияга қарши курашиш, унинг олдини олиш ва коррупциядан холи муҳит яратиш борасида кенг кўламли ислохотлар амалга оширилмоқда. Президентимиз Шавкат Мирзиёев томонидан коррупция иллоти йиллар давомида томир отганлиги тўғрисида ўзининг маърузаларида коррупцияга қарши курашиш жамият ва давлат олдида турган долзарб масала эканлигини такрор-такрор қайд этиб келмоқда.

Ўзбекистон Республикасининг “2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси”нинг 84-мақсадида прокуратура органлари томонидан қонунлар ижроси устидан назорат давомида амалдаги норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг коррупцияга қарши экспертизасини амалга ошириш натижасида амалдаги норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг коррупцияга қарши самарадорлиги нуқтаи-назаридан қайта кўришни тақозо этмоқда [5]. 2025 йил 5 март куни Президентимиз раислигида ўтган Коррупцияга қарши курашиш миллий кенгаши йиғилишидаги нутқида: “Коррупция шундай ёвуз иллатки, у халқнинг давлатга, Конституция ва қонунларга ишончига путур етказди, барқарор ривожланиш ва хавфсизлик учун жиддий таҳдидга айланади” [6] деганларида коррупциянинг нақадар хавфли ижтимоий-иқтисодий ҳодиса эканлигини идрок эттириш эди.

Президентимиз раислигида ўтган мазкур йиғилишда коррупциядан холи муҳит яратиш бўйича қилинган ишларга танқидий баҳо берилиб, келгусидаги вазифалар белгилаб олинди.

Коррупция — латинча “cor” ва “ruptum” сўзларидан ташкил топган бўлиб, “cor” виждон, юрак, “ruptum” эса бузилиш, вайрон бўлиш деган маъноларни англатади [1]. Демак, коррупция инсоннинг виждонан ва ахлоқан бузилиши ҳисобланади.

Ҳуқуқшунос олим В.В. Астанин айнан ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларлар фаолиятидаги коррупцион хавф-хатарларга тўхталиб, унинг фикрича, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи орган ходимларининг белгиланган мажбуриятлар, тақиқлар ва чекловларга риоя қилмасликлари, ўз фаолиятларини амалга оширишда ваколатларини суиистеъмол қилишлари коррупциявий хатарларни юзага келишига асос бўлади [1]. Агар прокуратура органи ходими ўз мажбуриятларини бажариш давомида белгиланган касб маданияти ва хизмат интизомига риоя қилмаса, ўзбошимчалик билан иш тутса, тақиқ ва чекловларга риоя қилмаса коррупцион хавф-хатарни юзага келтиради.

Ўзбекистонда нафақат прокуратура органларида, балки барча давлат органлари ва ташкилотларида коррупцияга қарши курашиш энг устувор йўналишга айланиб улгурмоқда. Буни 2017-2025 йилларда соҳага оид қабул қилинган концептуал аҳамиятга эга норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар, коррупцияни олдини олишга қаратилган маъмурий ислохотлар мисолида ҳам кўриш мумкин. Жумладан, коррупцияга қарши курашиш самарадорлигини оширишда Ўзбекистон ислохотларининг асосий ҳужжати ҳисобланган 2017 — 2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясининг аҳамияти катта ҳисобланади.

Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Президентининг “2022 — 2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида”ги 60-сонли Фармонининг қабул қилиниши ва фармон билан тасдиқланган Давлат дастурининг айнан 17-мақсади прокуратура фаолиятини тубдан такомиллаштириш, очиқ ва адолатли прокуратура фаолиятининг мустаҳкам ҳуқуқий асосларини яратишга қаратилгандир.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 11 сентябрдаги “Ўзбекистон — 2030” стратегияси тўғрисида”ги ПФ-158-сон Фармони[4] нинг 89-мақсадида, коррупциявий омилларни бартараф этиш тизимининг самарадорлигини ошириш, жамиятда коррупцияга нисбатан муросасиз муносабатни шакллантиришга қаратилган мақсадли кўрсаткичлар белгиланди. Булар:

1. “Transparency International” халқаро ташкилоти томонидан эълон қилинадиган Коррупцияни қабул қилиш индексида камида 50 поғонага кўтарилишга эришиш;
2. Давлат харидлари тўғрисидаги қонунчилик ҳужжатлари талабларини бузиш ҳолатларини 2 баробарга камайтиришга эришиш;
3. Давлат харидларини тўғридан-тўғри шартнома тузиш орқали амалга оширишда маблағларни талон-торож қилиш ҳолатлари, товар ва хизматларнинг нархи бозор қийматидан ошиб кетишининг олдини олиш бўйича жамоатчилик назоратини тўлақонли жорий қилиш;
4. 100 фоиз норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг коррупциядан ҳоли қонунчилик тамойили асосида ишлаб чиқилишини таъминлаш.

Бугунги кунда мамлакатимизда қонун устуворлигини таъминлаш, очиқлик ва ошкоралик тамойилларининг таъсирчан шакллари жорий этиш, давлат ҳокимияти органлари фаолияти устидан самарали жамоатчилик назоратини ўрнатиш бўйича самарали ишлар йўлга қўйилган. Шунини алоҳида таъкидлаш керакки, “Ўзбекистон – 2030” стратегиясини ишлаб чиқишда янги таҳрирдаги Конституция(2023)миз асос вазифасини бажарди. Айнан янги таҳрирдаги Конституцияда давлат органлари фаолиятининг асосий мезони бу – инсон ҳуқуқлари, инсон эркинликлари ва қонуний манфаатларини ишончли ҳимоя қилиш экани кўрсатилган.

“Ўзбекистон – 2030” стратегиясидаги яна бир асосий мавзулардан бири бу суд-ҳуқуқ соҳасидаги ислохотлар билан боғлиқ. Суд-ҳуқуқ соҳаси ислохотларини бевосита 3 та йўналишга бўлиш мумкин.

Биринчиси, суд-ҳуқуқ тизимини рақамлаштириш йўналиши. Бу ерда биринчи навбатда фуқаролар судларга мурожаат қилган пайтда ҳар бир босқичнинг рақамлаштирилишига алоҳида эътибор қаратилмоқда. Яъни, ортиқча оворагарчиликларнинг олдини олиш ва фуқаролар суд билан тезкор боғланишини таъминлаш учун ҳам бу йўналиш муҳим ҳисобланади. Масалан, фуқарога жиноий иш кўзғатилган пайтда судлардаги жараёни кузатишга ва мавжуд вазият билан танишишга эҳтиёж бор эди. Шу нуқтаи назардан келиб чиқиб, суд жараёнини тўлиқ электронлаштириш ва вазиятни доимий кузатиб туриш тизими шаклланади.

Иккинчи йўналиш сифатида коррупциянинг олдини олишга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Яъни 2030 йилга қадар бутун қонунчилик коррупциядан ҳоли бўлади. Бу ҳам давлат олдида турган энг муҳим вазифалардан бири ҳисобланади. Дейлик, давлат харидлари билан боғлиқ соҳаларда ёки манфаатлар тўқнашуви муносабатларида коррупцион ҳолатларнинг олдини олиш ва бу соҳани ҳам рақамлаштириш асосий мақсад сифатида қаралмоқда.

Учинчи йўналиш сифатида Конституцияда белгиланган актлар, “Миранда қонидаси” каби нормаларни амалдаги қонунчиликка сингдиришни ҳам стратегиянинг асосий мақсадларидан бири сифатида қарашимиз мумкин. Умуман олганда, бу йўналишлардан асосий мақсад, судларни, умуман, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларни халққа янада яқинлаштириш, халқ билан ўзаро узвий боғлиқликни шакллантириш ҳисобланади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2025-йил 21-апрелдаги “Коррупцияга қарши курашиш тизимини янада такомиллаштириш бўйича белгиланган устувор вазифалар ижросини самарали ташкил этишга доир чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПФ-71-сон фармонининг 4-бандига кўра: прокурор, ички ишлар ва солиқ органлари раҳбарлари секторлар фаолияти бўйича юклатилган вазифалардан озод этилди. Секторлар фаолияти билан шуғулланишга прокурор, ички ишлар ва солиқ органлари ўрнига Бош вазир ўринбосарлари, Ўзбекистон маҳаллалари уюшмаси ва уларнинг тизими масъул этиб белгиланиши кўрсатиб ўтилди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2025 йил 21 апрелдаги ПФ-71-сон Фармонига 2-илоvasи билан “Коррупцияга қарши курашиш бўйича миллий кенгашнинг 2025 йил 5 мартда ўтказилган кенгайтирилган йиғилишида белгиланган топшириқлар ижросини таъминлаш бўйича амалий чора-тадбирлар дастури” тасдиқланиб, унинг 8-бандида “Коррупциянинг олдини олиш, коррупциявий омилларни аниқлаш ва бартараф этиш борасида прокуратура органлари фаолияти самарадорлигини ошириш ва ташкилий-ҳуқуқий тизимини такомиллаштириш”[9] вазифаси қўйилди:

1. Прокуратура органлари томонидан коррупциявий омилларни аниқлаш ва уларни бартараф этишга қаратилган тахлилий фаолиятга алоҳида эътибор қаратиш юклатилди.

2. Бош прокуратуранинг Қонунийлик ва ҳуқуқ-тартиботни таъминлаш муаммоларини таҳлил қилиш бошқармаси таркибида мавжуд штат бирликлари доирасида 3 та штат бирлигидан иборат коррупциявий омилларни таҳлил қилиш бўлими фаолиятини йўлга қўйиш, мазкур бошқарманинг ҳудудий прокуратуралардаги бўлинмаларини жойларда коррупциявий омилларни таҳлил қилишга масъул этиб белгиланди.

Шунингдек, мазкур чора-тадбирларнинг 14 – бандида “Ҳуқуқ-тартибот идораларининг илмий ташкилот ва таълим муассасалари томонидан жиноят содир этилган маҳаллаларда илмий ёндашувлар асосида ўтказилган ўрганишлар самарадорлигини ошириш” [9] ва унга кўра: “Коррупцияга қарши курашиш бўйича миллий кенгаш томонидан Бош прокуратура, Ички ишлар вазирлиги, Адлия вазирлиги ва Миллий гвардия таркибидаги олий таълим муассасаларига Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2025 йил 3 январдаги ПҚ-1-сон қарорига асосан юклатилган вазифалар ижросини эшיתיb, аниқ чора-тадбирлар белгилаб бориш” белгиланди.

Демак, Президентимиз Шавкат Мирзиёевнинг жамоатчилик вакиллари ва нодавлат ташкилотларига мурожаатида: “Коррупцияга қарши кураш – умуммиллий вазифа, ҳар бир ватанпарвар юртдошимизнинг виждон ишидир. Умуман, бу жараёндан ҳеч ким четда турмаслиги керак. Шу боис, коррупцияга нисбатан мурасасиз бўлиш учун янада кўпроқ шароит яратиb, бунга кенг жамоатчиликни жалб қилишимиз зарур. Аввало, нодавлат ташкилотлар фаоллигини ошириш лозим. Бу – энг тўғри йўл”, - деб таъкидлаб, энг муҳими, аҳолининг, айниқса, ёшларнинг ҳуқуқий онги юксалтирилиb, жамиятда коррупцияга қарши курашишга дахлдорлик ҳиссини кучайтириш вазифаси юклатилганлигини [6] унутмаслигимиз зарур. Маълумки, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 29 июндаги “Ўзбекистон Республикасида коррупцияга қарши курашиш тизимини такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПФ-6013-сон Фармонига асосан, 2020-2021 йилларда барча давлат ва ҳўжалик бошқаруви органлари, устав капиталида давлат улуши бўлган корхоналар, шу жумладан банкларда коррупцияга қарши ички идоровий назорат тизимини босқичма-босқич жорий этиш янги ташкил этилган Коррупцияга қарши курашиш агентлигининг асосий вазифаларидан бири этиб белгиланган эди.

Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 25 январдаги “Республика ижро этувчи ҳокимият органлари фаолиятини самарали йўлга қўйишга доир

биринчи навбатдаги ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПФ-14-сон Фармони[10] қабул қилинди. Республика ижро этувчи ҳокимият органлари бошқарув ходимларининг умумий чекланган сони белгиланиб, бюджетдан ташқари жамғармалар маблағлари ҳисобидан кўшимча бошқарув штат бирликларини киритиш қатъиян тақиқланди. Вазирлик ва идораларда коррупцияга қарши курашиш тузилмаларини мажбурий тартибда ташкил этиш талаби белгиланди.

Маълумот учун: Биргина 2023 йилда 114 та давлат органлари ва ташкилотлари, шунингдек банкларда 1477 нафар штат бирлигидан иборат коррупцияга қарши ички назорат тузилмаларининг фаолияти йўлга қўйилди. Улар томонидан ўтказилган 4349 та назорат тадбирларида 342,6 млрд сўмлик маблағларнинг талон-торож қилиниши ва 928,9 млрд сўмлик молиявий қонунбузилиш ҳолатлари аниқланиб, тўпланган ҳужжатлар ҳуқуқий баҳо бериш учун ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларга юборилди[11].

Хорижий амалиёт таҳлили шуни кўрсатадики, бозор иқтисодиёти қонунларига асосланган барча мамлакатларда коррупцияга қарши курашиш соҳасидаги замонавий бошқарув усуллариға мувофиқ, самарали фаолият юритишни таъминловчи энг муҳим профилактик воситалардан бири ўз таркибида коррупцияга қарши “комплаенс-назорат” тизимини жорий этиш ҳисобланади. Халқаро-ҳуқуқий ҳужжатларда “комплаенс-назорат” тизимининг принципларида бири – коррупцияга нисбатан муросасизлик (zero tolerance to corruption) – ходимларда коррупцияга нисбатан “0 (ноль)” даражадаги муросасизлик маданиятини шакллантиришга аҳамият қаратилади.

Коррупцияга нисбатан муросасизлик (zero tolerance to corruption) – ходимларда коррупцияга нисбатан “0 (ноль)” даражадаги муросасизлик маданиятини шакллантиришни таъминлаш мақсадида, қуйидагилар тақлиф этилади:

1. Мол-мулк, даромадлар декларацияси ҳақида норма мавжуд эмаслиги соҳадаги энг катта камчилик сифатида қайд этиш керак ва тегишли қонунни қабул қилишни тезлаштириш.
2. Шаффофлик (transparency) – фаолиятда очиқлик ва шаффофликни таъминлаш;
3. Коррупцияга қарши ҳуқ-атворни шакллантириш;
4. Барча давлат идораларида мавжуд ва эҳтимолий коррупцион ҳаракатлар юзасидан хабар беришга мўлжалланган ҳимояланган ички ва ташқи каналлар яратиш.
5. Аниқ ва эҳтимолий манфаатлар тўқнашуви ҳақида хабар бермаганлик ёки чора кўрмаганлик, давлат фуқаролик хизмати соҳасида совға олиш ёки бериш тартибини бузганлик учун мансабдор шахсларга нисбатан маъмурий жавобгарлик белгилаш.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. [Электрон манба]. UN anti-corruption conference begins with call to restore trust to tackle pandemic challenges, achieve sustainable development. <https://www.unodc.org/unodc/en/press/releases/2021/December/un-anti-corruptionconference-begins-with-call-to-restore-trust-to-tackle-pandemic-challenges--achieve-sustainable-development.html>.
2. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М. Мирзиёевнинг Коррупцияга қарши курашиш соҳасида юксак халқаро мукофотни топшириш маросимидаги нутқи //2023 йил. [Электрон манба]. URL: https://uza.uz/uz/posts/ozbekiston-respublikasi-prezidenti-shavkat-mirziyoevning-korruptsiyaga-qarshi-kurashish-sohasida-yuksak-xalqaro-mukofotni-topshirish-marosimidagi-nutqi_549682.
3. <https://www.transparency.org/en/cpi/2024>.
4. “Ўзбекистон-2030” стратегияси.// <https://lex.uz/ru/docs/6600413>.
5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида”ги Фармони. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами. 60-сон. 28.01.2022. //Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 29.01.2022 й., 06/22/60/082-сон.
6. <https://president.uz/uz/lists/view/7924>. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг Коррупцияга қарши курашиш бўйича Миллий кенгашнинг кенгайтирилган йиғилишидаги маърузаси. //05.03.2025 йил.

7. Мишин Г.К. “О теоретической разработке проблемы коррупции”.– М.: Юрист, 2001. С. 26
8. Астанин В.В. Антикоррупционная политика России: криминологические аспекты. Диссертация., д.ю.н. М., 2009. С. 11.
9. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2025 йил 21 апрелдаги ПФ-71-сон Фармонида 2-илоvasи билан “Коррупцияга қарши курашиш бўйича миллий кенгашнинг 2025 йил 5 мартда ўтказилган кенгайтирилган йиғилишида белгиланган топшириқлар ижросини таъминлаш бўйича амалий чора-тадбирлар дастури”. // <https://lex.uz/ru/docs/7486412>
10. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2025 йил 24 ноябрдаги ПФ-228-сонли Фармони. - Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 25.11.2025 й., 06/25/228/1070-сон. <https://lex.uz/docs/6369997>
11. Ўзбекистон Республикасида коррупцияга қарши курашиш тўғрисида миллий маъруза. //Ўзбекистон Республикаси коррупцияга қарши курашиш агентлиги, 2024.-70 б.

UDK: 336.77

BANK SEKTORIDA KREDIT XAVFLARINI BAHOLASHNING YANGI USULLARI: PD–LGD–EAD INTEGRATSIYALASHGAN MODEL

НОВЫЕ МЕТОДЫ ОЦЕНКИ КРЕДИТНЫХ РИСКОВ В БАНКОВСКОМ СЕКТОРЕ: ИНТЕГРИРОВАННАЯ МОДЕЛЬ PD–LGD–EAD

NEW METHODS FOR CREDIT RISK ASSESSMENT IN THE BANKING SECTOR: INTEGRATED PD–LGD–EAD MODEL

Mirzayev Bobur Soyibjonovich

Alfraganus university, “Moliya” kafedrası mudiri, i.f.f.d.(PhD), dotsent

Annotatsiya

Ushbu maqolada bank sektorida kredit xavflarini baholashning zamonaviy yondashuvlari, xususan PD, LGD va EAD ko‘rsatkichlarini yagona integratsiyalashgan modelda qo‘llash muhokama qilinadi. Model kredit portfeli sifatini oshirish, tavakkalchilikni aniq o‘lchash va qaror qabul qilish jarayonini optimallashtirishga xizmat qiladi. Tadqiqot metodlari, amaliy natijalar va takliflar keltiriladi.

Kalit so‘zlar: kredit xavfi, bank sektori, PD modeli, LGD ko‘rsatkichi, EAD baholash, integratsiyalashgan model, risk menejment, Basel standartlari, kredit portfeli, moliyaviy barqarorlik.

В статье рассматриваются современные подходы к оценке кредитных рисков в банковском секторе, в частности применение показателей PD, LGD и EAD в единой интегрированной модели. Модель способствует повышению качества кредитного портфеля, точному измерению рисков и оптимизации процесса принятия решений. Представлены методы исследования, практические результаты и рекомендации.

Ключевые слова: кредитный риск, банковский сектор, модель PD, показатель LGD, оценка EAD, интегрированная модель, риск-менеджмент, стандарты Базеля, кредитный портфель, финансовая стабильность

This article examines modern approaches to credit risk assessment in the banking sector, particularly the use of PD, LGD and EAD indicators within an integrated model. The model enhances credit portfolio quality, improves risk measurement accuracy, and optimizes decision-making processes. The study presents methodological approaches, empirical results, and practical recommendations.